

Mr. sc. Sait Š. ŠABOTIĆ
Filozofski fakultet Nikšić
E-mail: sabos@t-com.me

Stručni rad/Professional article

UDK/UDC: 94(093)(497.16)"1805/1808" Rastoder Š. (049.3)

DOI: <https://doi.org/10.52259/historijskipogledi.2021.4.6.378>

PLJEVALJSKI SIDŽIL - ISTORIJSKI IZVOR VRIJEDAN POSEBNE PAŽNJE.

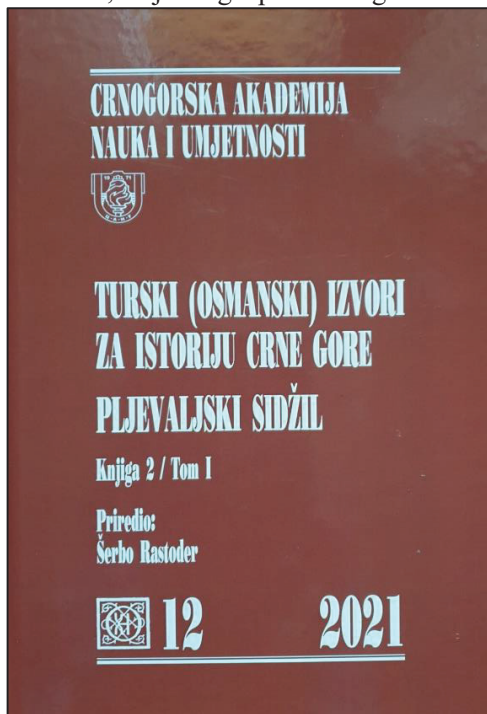
**Šerbo Rastoder (priređio), TURSKI (OSMANSKI) IZVORI
ZA ISTORIJU CRNE GORE - PLJEVALJSKI SIDŽIL, knj. 2,
tom 1, CANU, Podgorica 2021, 833 str.**

Polazeći od dobro poznate činjenice da su istorijski izvori fundament istorijske nauke, sasvim je opravdano dodati da je potraga za nepoznatim izvorima, koji mogu pružiti odgovore na brojna pitanja iz prošlosti, osnovni

zadatak i smisao istorijske nauke. Sidžili kao osmanske sudsko-notarske knjige u koje su kadije ili njihovi zamjenici zavodili sva dokumenta nastala kao rezultat njihove redovne sudske i uopšte administrativne aktivnosti, danas spadaju u vrlo važne istorijske izvore na osnovu kojih je moguće proučavati prošlost vezanu za osmanski period. Samim tim osmanisti njima i pridaju veliki značaj kao dragocjenom vrelu koje tok, koji iz njega nastaje, čine snažnim i bistrim.

Zahvaljujući CANU i stručnom timu za realizaciji projekta „Turski (osmanski) izvori za istoriju Crne Gore“ na čelu sa prof. dr Šerbom Rastoderom, nedavno je iz štampe izašla knj. 2, toma 1, ove edicije pod nazivom

„Pljevaljski sidžil“. Motiv za objavljivanje ovog značajnog istorijskog izvora bilo je saznanje da se u HAZU u Orijentalnoj zbirci, čuva primjerak ovog do

skoro nepoznatog dokumenta. Dodatno, mobilizirajući podsticaj bilo je i saznanje da sa područja današnje Crne Gore nije poznat ni jedan sidžil, iako postoje osnovane pretpostavke da je takvih dokumenata moralo biti, odnosno svakako bilo. To što ih danas nema posljedica je raznih okolnosti među kojima nepoznavanje staroosmanskog pisma zauzima samo jednu od stepenica na toj ljestvici.

Pljevaljski sidžil(i) hronološki obuhvata(ju) vrijeme od 1805. do 1808. godine, što znači da je nastao u vrijeme trojice sultana koji su upravljali Osmanskom državom - Selima III (1789-1807), Mustafe IV (1807-1808) i Mahmuda II Adlija (1808-1839). Na kraju ovog Sidžila nalazi se i 17 dokumenata koji potiču iz sredine XVIII vijeka.

Zahvaljujući Ayten Ardel, uposlenici Arhiva Predsjedništva Republike Turske, koja je izvršila transkripciju cjelokupnog teksta, te vrijednim prevodiocima – dr. Seadu Ibriću iz Novog Pazara i mr. Admiru Adroviću iz Podgorice, te nesumnjivoj stručnoj pomoći priređivača dr. Šerba Rastodera i ostalim članovima stručnog tima – prof. Dr. Enesu Pelidiji, akademiku Miomiru Dašiću, prof. dr. Nadi Tomović, mr. Saitu Š. Šabotiću, mr. Novaku Adžiću i Aiši Kurbardović, kao i recenzentu dr. Sedadu Bešliji, u prilici smo da se posredstvom ovog publikovanog istorijskog izvora upoznamo sa sadržajem 25 fermana, 167 bujruldija, 6 teskera, 4 berata, 19 arzuhala, 2 ilama, jednom fetvom i nekoliko murasela, kao i drugih vrsta dokumenata koji su nastajali u kancelarijama pljevaljskih kadija koji su se smjenjivali na tom položaju.

U metodološkom pogledu Pljevaljski sidžil je obrađen na način da je na samom početku dat faksimil svih stranica ovog dokumenta, istina u ne baš dobroj rezoluciji što bi se moglo pripisati kvalitetu papira na kome je knjiga štampana, a zatim su dati prevodi cjelokupnog sidžila uz odvajanje i numeraciju dokumenata. Ovakav način obrade može se smatrati gotovo standardnim postupkom u objavljivanju ove vrste izvora, čime se postiže i zavidan uspjeh.

Kako je vrijeme obuhvaćeno ovim sidžilima bilo vrlo burno i uglavnom ispunjeno ratnim plamenom, potrebno je naglasiti da se to jasno uočava i u samim dokumentima u kojima kadije ističu brigu koju je ispoljavala centralna vlast u pogledu slobode kretanja sultanovih podanika, u pogledu njihove zaštite kao dijela koji direktno ne učestvuje u borbenim dejstvima, zatim o pokušajima vlasti da se suzbije razne vrste zloupotreba i malverzacija. Ne treba propustiti priliku i ne ukazati na činjenicu da se značajni djelovi dokumenata sadržanih u sidžilu, mogu koristiti i na polju vojne istorije, jer se u pojedinim dokumentima eksplicitno pominju precizni pravci kretanja osmanskih vojnih jedinica, njihovi zapovjednici i brojnost, a djelimično se ukazuje i na način, odnosno taktiku ratovanja koju je potrebno primijeniti protiv ustanika. Polazeći od činjenice da je početak XIX vijeka u Osmanskom carstvu bio obilježen sprovođenjem reformi od strane Visoke Porte, zanimljivo je obratiti pažnju na sadržinu dokumenata o imenovanju određenih ličnosti na značajne dužnosti u ondašnjem Bosanskom ejaletu. Također, ništa manje nisu značajni i dokumenti koji su

posvećeni održavanju fortifikacionih objekata, njihovoj borbenoj sposobnosti i snabdjevenosti oružjem, municijom, hranom i drugim potrepštinama.

Za istoričare su veoma interesantni i dokumenti koji se odnose na svakodnevni život – vjenčanja, razvode braka, na plaćanje poreskih opterećenja i sl. Tu su i brojni spiskovi u kojima se precizno navode cijene određenih životnih namirnica, kao i spiskovi lica kojima se te namirnice povjeravaju na čuvanje, čime se upotpunjavaju i saznanja iz oblasti ekonomske istorije.

Značajna grupacija dokumenata koja će upotpuniti sliku svakodnevnog života u Osmanskom carstvu su i brojni prigovori domaćeg stanovništva na određene poreske nepravilnosti iz kojih se može izvući zaključak o efikasnosti rada ondašnjih sudskih kancelarija, o načinu pribavljanja dokaza potrebnih za vođenje spora, kao i niz drugih pojedinosti.

Pljevaljski sidžil kao jedinstven istorijski dokument pruža izuzetno dragocjene podatke o stanju i prilikama ne samo u pljevaljskom kraju, već i znatno šire. To stanje naročito je moguće sagledavati preko cirkularnih obraćanja Porte, koja su se, pored pljevaljskog kadiluka, odnosila i na njemu susjedne kadiluke – fočanski, čajnički, prijepoljski. Pored mogućnosti sagledavanja situacije koja se odvijala u okolnostima ustanka podignutog od strane srpskih ustanika, Pljevaljski sidžil otkriva i određene detalje koji se odnose na stanje ustanika i njihovih jataka sa područja Drobnjaka, Pive i Morače. Vrlo je karakteristično istaći i način mobilizacije muslimanskih vojno sposobnih mladića iz Pljevaljskog kadiluka po džematima u kojima su bili nastanjeni.

U Pljevaljskom sidžilu sadržani su i dokumenti koji se odnose na kupoprodaju, zavještanja i slične institucije prisutne u Osmanskoj državi, tako da je njihovom analizom moguće sagledavati strukturu društvenih i ekonomskih odnosa ne samo u Pljevaljskom kadiluku već i šire. Isto tako, u značajnoj mjeri ovaj dragocjeni istorijski izvor omogućava bliže upoznavanje odnosa centralne i lokalne vlasti, što je bila i te kako važna karika u sinhronizaciji potrebnoj za dobro funkcionisanje glomaznog državnog aparata.

Publikovano izdanje Pljevaljskog sidžila uz objavljene prevode sadrži Predgovor iz pera akademika Šerba Rastodera, pogovor uvaženog prof. dr. Enesa Pelidije, Pojmovnik manje poznatih riječi i izraza, Registar ličnih imena i Registar geografskih pojmova. Svi ti elementi doprinose boljoj upotrebi ovog do sada nekorišćenog dokumenta u naučne svrhe, pa i pojedinačno iščitavanje dokumenata od strane pasioniranih ljubitelja prošlosti.

Zbog svega naprijed navedenog u prilici smo da kažemo i sljedeće: Pojava svakog novog istorijskog izvora predstavlja novo polje mogućnosti za istoriografiju i otvara perspektive proučavanja određenih vremenskih razdoblja i geografskih područja. Na osnovu svega saopštenog jasno se uočava da je Pljevaljski sidžil bogata i raznovrsna riznica istorijske građe za proučavanje raznih aspekata prošlosti Pljevalja i šire okoline. Dragocjeni podaci koje donosi ova vrsta istorijskih izvora, umnogome će upotpuniti i obogatiti dosadašnja saznanja o društvenim aktivnostima i socijalnim ritmovima koji su u prošlosti

bili prisutni u brojnim kadilucima koji su zahvatali i područje današnje Crne Gore. Bogata korespondencija koja je nastajala na relaciji centralna – lokalna vlast, dokaz je naizmjeničnih reagovanja predstavnika i jednog i drugog nivoa vlasti. Upravo zato ovako kompletno izdanje čini Pljevaljski sidžil dokumentom od prvorazrednog značaja dostupnim i domaćim i stranim istraživačima, kao i široj publici.